

ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПОПОВНЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЛЕКСИКОНУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються основні положення неології як науки та неологізми суспільно-політичній сфері на матеріалі англійської мови. Особлива увага приділяється екстралінгвальним факторам, що впливають на поповнення словникового складу сучасної англійської мови, до яких входять культурно-історичні й соціально-політичні умови життя й діяльності мовної спільноти. Основні джерела поповнення саме суспільно-політичної лексики також розглянуто у рамках статті.

Ключові слова: неологізм, суспільно-політична сфера, тероризм, дискримінація, політика лексичний склад мови, фразеологія.

Гончар Н. М. Экстралингвальные факторы влияния на пополнение общественно-политического лексикона английского языка. В статье рассматриваются основные положения неологии как науки, а также неологизмы общественно-политической сферы на материале английского языка. Особое внимание уделяется экстралингвальным источникам пополнения словарного состава современного английского языка, которые включают в себя культурно-исторические и социально-исторические условия жизни и деятельность языкового общества. Основные источники пополнения общественно-политической лексики также рассматриваются в данной статье.

Ключевые слова: неологизм, общественно-политическая сфера, терроризм, дискриминация, политика, лексический состав языка, фразеология.

Gonchar N. M. Extralingual Factors of Influencing English Socio-Political Lexicon Enrichment. The article deals with the key points of neology as a science and neologisms of political sphere in socio-political lexis on the basis of the English language. Much attention is paid to the extralingual sources of word stock enrichment of the modern English language which include cultural-historical and socio-historical factors and the activity of linguistic society. From the point of view of neology the process of creation of new words, background and factors of their appearance in the language are not properly researched in the modern linguistics. Politics has always been a productive sphere of new words for the word stock. The main sources of socio-political lexicon update are also considered in the article. Speaking of the increased interest to the problem of neology in terms of the American discourse it should be noted that American neologisms demonstrate the ability to adapt the language to the functional conditions, i.e. the conditions that change because of the external factors. The process of lexical innovation is heavily influenced by the historical, cultural and socio-political conditions of the speaking communities. The creation of new words can be caused by the direct necessities of the community or by the internal factors that are basically shaped by the social factors. This includes the appearance of new realia, changes in moral standards, influence of the social factors and events, globalization, changes in various spheres of the social life of the community. As for the practical questions of neology – it is mostly social factors that influence the creation of new words. The end of the 20th and the beginning of the 21st century is marked by global social and economical changes and movements. New words started to appear much faster as this change is driven by fast paced changes in the life of English-speaking community. Since most of the changes are socio-politically oriented this sphere has become one of the most productive and relevant in terms of creation of the new words.

Key words: neologism, socio-political sphere, terrorism, discrimination, politics, word stock, phraseology.

Сучасна лінгвістика розглядає мову як складну динамічну систему, у якій найбільш активним та продуктивним є лексичний рівень. При всій розмаїтості шляхів і форм зміни словникового складу мови, основним процесом у розвитку лексики лінгвісти називають процес неологізації, що відображає загальний рух та динаміку мови. У зв'язку з орієнтацією сучасної лінгвістики на дослідження процесів розвитку мови глибоке й всебічне вивчення неологізмів становить безсумнівний інтерес.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на базі новоутворених лексичних та фразеологічних одиниць простежити внутрішньомовні особливості, тенденції та закономірності розвитку нової суспільно-політичного лексикону англійської мови, розглянути соціолінгвальні аспекти їх формування. **Завдання** даної роботи полягають у аналізі та систематизації нового суспільно-політичного лексикону англійської мови з метою визначення найбільш продуктивних екстралінгвальних чинників, що впливають на її лексичний склад.

Об'єктом аналізу є неологізми, які відбивають суспільно-економічні, політичні та національно-культурні процеси в США останніх двадцяти років. **Предметом дослідження** є структурно-семантичні та функціонально-стилістичні особливості соціально-політичних неологізмів англійської мови.

З погляду теорії неології процеси утворення нових слів, причини та передумови їх

виникнення досліджено в мовознавстві ще недостатньо, зрештою досі немає виваженого чіткого визначення неологізму. Залишається відкритим питання входження неологізмів у мову та їх оказіональності. Саме поняття «оказіоналізм» (В. Г. Ликов, М. С. Ретунська), «конкурує» з такими термінами як «потенційні слова» (А. І. Смирницький, Є. М. Медникова) та «формальні неологізмами» (В. Г. Гак).

На думку А. Е. Левицького, суто практичними для неології є такі аспекти: 1) встановлення шляхів появи нового слова; 2) виявлення причин його появи; 3) окреслення прагматичного контексту використання. Проте зазначені завдання актуальні для певних лексичних і фразеологічних одиниць лише на окремому відрізку часу, оскільки мовні зміни відбуваються постійно, а мова знаходиться в стані динаміки, оскільки процеси змін у ній не згасають. Зараз це явище прийнято визначати як динамічний характер мовної системи в синхронії. Залежність нових похідних одиниць від суб'єкта висловлення, від того змісту, якого він прагне надати своїм словам, робить їхнє значення «відкритим», рухливим, таким що розвивається, але, в свою чергу, створює можливість більш широкої інтерпретації слухачем переданого повідомлення. Додаткова інформація може включати різноманітні нюанси лінгвістичної поведінки: вираження емоцій, розподіл акцентів, надання висловленню особливої експресивності [Левицький 2005, с. 16].

У довідковій та науково-методичній літературі терміном «неологізм» позначається будь-яке «нове слово або вислів, що з'являються в мові», «нове слово, яке не увійшло до загальноживаного словника», «слово або мовний зворот, створені для позначення нового предмета чи вираження нового поняття», «слово чи мовний зворот, що недавно з'явився в мові для позначення нового або вже усталеного поняття, предмета», «слово, що не є загальноживаним, але може ним стати, з'явилося в мові в певний період, не існувало раніше й яке сприймається як нове в свідомості носіїв мови», «слово, а також його окреме значення, вислів, які з'явилися в мові на даному етапі її розвитку і новизна яких усвідомлюється мовцями (загальномовні неологізми) або були вжиті тільки в якомусь акті мовлення, тексті чи мові певного автора (стилістичні, або індивідуально-авторські неологізми)».

Що стосується практичних питань неології, варто зазначити, що останнім часом переважний акцент робиться на соціологічні фактори, які вплинули на формування новотворів. Кінець ХХ – початок ХХІ сторіччя ознаменувався глобальними соціально-економічними змінами та рухами. В умовах кардинальних змін людського життя зросли і темпи збагачення словникового складу англійської мови. У зв'язку з цим актуальності набуває саме суспільно-політична сфера, оскільки саме цю сферу соціального життя, можна відзначити як сферу найбільшого «лексичного росту», та зародження величезної кількості лексичних та фразеологічних іновацій англійської мови. Виникнення нового слова може бути пов'язано як з прямими потребами мовного колективу в новому позначенні, так і з дією внутрішньомовних чинників, які, в кінцевому рахунку, опосередковані впливом соціальних причин. До перших відносяться: поява нових реалій, зміна моральних цінностей, вплив соціальних чинників і явищ, глобалізація, зміни в різних галузях суспільного життя.

Говорячи про підвищений інтерес до проблеми неології в контексті американських реалій, варто зазначити, що саме американські неологізми демонструють пристосування мови до умов, що змінюються під впливом зовнішніх факторів, тобто до умов функціонування. Відправною ланкою процесу лексичної інновації є практика, оскільки на лексико-номінативну діяльність впливають культурно-історичні й соціально-політичні умови життя й діяльності мовної спільноти. З огляду на той факт, що більшість номінативних стимулів поставляють соціальна, політична, науково-технічна, культурна сфери діяльності людини, на сучасному етапі розвитку науки про мову дедалі очевиднішою стає необхідність комплексного вивчення мовних і соціокультурних процесів у їхній функціональній взаємодії. Доцільність подібного підходу стає ще більш очевидною у зв'язку з глобалізацією культури, яку розуміють як прискорення інтеграції націй у світову систему, що супроводжується глобальною інформатизацією світового співтовариства. Оскільки саме в США відбулася

нова «електронна революція», американський варіант англійської мови сильно впливає на поширення англійської мови у світі, причому це поширення здійснюється без якого-небудь насильницького натиску ззовні [Козьмик]. Основними факторами, які спричинили поповнення суспільно-політичного лексикону стали такі актуальні соціальні чинники, як «інформаційна революція, економічні перетворення, міжнародний тероризм і боротьба з ним, проблеми охорони навколишнього середовища, дискримінації в суспільстві» [Зацний 1997, с. 1]. Саме цим зумовлено зростання темпу збагачення словникового складу англійської мови на початку нового сторіччя. Про це свідчить поява великої кількості неологізмів в англійськомовних виданнях та словниках (Collins Gem English Pocket Dictionary).

Оскільки домінуючою силою на світовій арені сьогодення є США, доцільно в першу чергу розглянути таке поняття як тероризм, як важливий фактор, що впливає на поповнення словникового складу англійської мови. Починаючи з бойових дій у Персидській затоці та по сьогодні, англійськомовне суспільство доволі активно вводить нові слова, що описують ті чи інші поняття, які мають відношення до терористичної діяльності. Поняття «тероризм» назавжди увійшло у свідомість не тільки американців, а й усього світу. Події і явища, що пов'язані з міжнародним тероризмом ХХ – ХХІ століть й оголошеною йому війною, мали сильний вплив на формування словникового складу сучасної англійської мови.

Велику кількість номінацій отримали самі терористи. Так, терорист-камікадзе (неологізм підкреслює намір убити інших людей, а не тільки себе, що і відрізняє дану номінацію від попередньої – *suicide terrorist*) отримав назву *homicide bomber*, а сам процес – *homicide bombing*. Загальна назва для ісламських терористів-камікадзе – *islamikaze* (*islam* + *kamikaze*). Терорист-смертник, який керує автомобілем з бомбою або вибухівкою має назву *suicide car bomber*. Терорист, який використовує в якості біологічної зброї бактерії сибірської виразки номінується неологізмом *anthrax terrorist*. Було утворено і слово *bioterrorist* (біотерорист), тобто той, хто використовує біологічну зброю у терористичних актах.

Серед американських військових та спеціальних агентів набув популярності новотвір *arch-terrorist*, який позначає «головного» терориста, тобто, лідера терористичного руху (на початку ХХІ століття такий ярлик було закріплено за Осамом Бен Ладеном, у подальшому цей «титул» переходив від одного лідера радикальних організацій до іншого). Для номінації воїнів-мусульман, американські солдати використовують новотвір *Johnny Jihad: He and his cousins learned to ignore the pejoratives of war, words like “hajji,” “camel jockey” and “Johnny Jihad*. (The New York Times, Aug. 7, 2006). «Незаконний бойовик», тобто особа, яка воює у лавах незаконних військових формувань носить номінацію *unlawful combatant*. Існують і ті, хто симпатизує ідеям та цілям радикального ісламу, але не вступає у терористичні угруповання. Для їх номінації було утворено неологізм *jihobbyist*.

«Безпека батьківщини» вимагала реорганізації правоохоронних органів у США і прийняття жорстких заходів у «боротьбі з тероризмом», для чого була необхідна відповідна законодавча база. У США був прийнятий цілий ряд законодавчих актів, причому назви основних законів в аббревіатурній формі стали символічними (*USA* (об'єднана скорочена назва двох головних законодавчих актів, спрямованих на боротьбу з тероризмом у США), *Patriot* (антитерористичний закон, прийнятий в будь-якій країні), *Patriot II* (антитерористичний закон 2003 року в США «Про укріплення внутрішньої безпеки»)). Назва єдиного в США органа безпеки країни – «суперміністерства» Внутрішньої Безпеки (*Homeland Security Department*) безпосередньо пов'язана з виникненням нових для американців понять «безпека батьківщини» (*homeland security*), «захист батьківщини» (*homeland-defense*).

З формуванням нових органів боротьби з тероризмом співвідноситься функціонування значної кількості інновацій, наприклад, *Terrorist Information Awareness* (американський центр збору інформації про всіх «підозрілих осіб»), *Tips* (*Terrorism Information and Prevention System*) (система збору інформації з метою запобігання тероризму), *Terrorist Threat Integration Center* (*TTIC*), *Total Information Awareness*, *terrorist watch list*, *passenger profiling*

system, color coding, Terrorist Screening Center. Широке використання самих сучасних досягнень науки і техніки також відбивається в цілій низці неологізмів, наприклад, *brain-fingerprinting, genetic profiles, DNA profiles, biometric signatures, human kinematics, spatio-temporal gaits, 3-D body tracking, backscatter machine*.

Щодо політики, то ця сфера суспільно-політичного життя англомовного світу завжди була продуктивною сферою для поповнення лексичного складу мови. У останні роки було утворено безліч лексичних та фразеологічних одиниць, що характеризують діяльність політичних партій, політиків, виборчі кампанії, та політичні процеси у цілому. Так, набула популярності інновація *stature gap*, яка позначає розрив у статусі двох кандидатів, що виникає внаслідок їх різного політичного досвіду і досягнень. На основі одиниці *bipartisanship*, було утворено лексему *tripartisanship*, тобто трипартійна система, співпраця між трьома політичними партіями. Аббревіатура *TMPMITW* („*the most powerful man in the world*”) набула популярності у якості номінації президент Сполучених Штатів Америки. Закордонна подорож політика з метою засвідчення дружнього ставлення до певної країни отримала номінацію *vacation diplomacy*. Людина, яка сповідує комуністичну ідеологію, проте маскується під активного захисника довкілля отримала номінацію *watermelon* (зелений зовні, червоний усередині). Стан політичної стабільності отримав номінацію *bottom*.

Для позначення «чорної» політичної кампанії, що вражає не тільки політичного опонента, але й самого автора кампанії, почали використовувати неологізм *murder-suicide*. Політичний ділок, який спеціалізується на чорному піарі, компрометуючих матеріалах проти політичних опонентів має назву *oppo guy*. Пошук скандально-компроментуючої інформації про політичних опонентів отримав номінацію *oppo research*. Фразеологічна одиниця *dirty tricks Thursday* позначає останній четвер перед виборами, у який кандидати звинувачують опонентів у непристойній поведінці, знаючи, що заголовки газет, в такому випадку, «зроблять свою справу», а у опонента майже не буде часу аби виправдатись. Аби «завдати такий удар», нерідко використовують повідомлення-факс („*attack fax*”), яке надсилається представникам масмедіа. Одиниця *electoral cleansing* позначає застосування силових методів для залякування виборців, які можуть голосувати проти існуючого політичного режиму. Дієслово *parachute* отримало значення підбору кандидатури для балотування в іншому виборчому окрузі. Одиниця *pork*, позначає корупцію та розбазарювання державних ресурсів, коштів.

Не менш актуальною темою для американського суспільства є проблема расової дискримінації. У США і дотепер основним етносом вважають «англо-американський» (*Anglo-American*), водночас зазначаючи, що тільки кожний восьмий американець вказує на свої англійські, шотландські або уельські корені. В Америці третє тисячоліття називають «змішаним тисячоліттям» (*melange millennium*), однак щораз більше змішування рас і етнічних груп не усуває проблеми «дискримінації за зовнішнім виглядом» (*appearance discrimination*). Зміни в расово-етнічній характеристиці населення США зумовили, зокрема, появу поняття «меншина, що фактично становить більшість населення (на певній території)» - *majority minority*. Іспаномовна меншина США, наприклад, отримала номінацію *Hispanics*.

Виникає щораз більше приміських районів, заселених, головно, іммігрантами, що підтримують тісні зв'язки зі своїми рідними країнами. Це особливо стосується іммігрантів із Мексики і деяких інших країн Латинської Америки. Подібні передмістя одержали назву *transnational suburbs*. Ключовим мовним знаком, що характеризує мультикультуралізм в США, є слово *diversity*, тобто расово-етнічна та культурна різноманітність. Дана одиниця послужила основою для формування таких похідних номінацій, як словосполучення *ethno-racial diversity*, слово *diversiphile*, тобто, поборник доктрини, що враховує расово-етнічну різноманітність, стійкі словосполучення *diversity fatigue* – стрес, що виникає в процесі роботи з інтернаціональним колективом, *diversity training* – підготовка адміністраторів, керівників для роботи в інтернаціональних колективах.

Водночас такі расово-етнічні меншості, як афроамериканці, особи

латиноамериканського походження та індіанці дотепер відчувають соціальну маргіналізацію і характеризуються за допомогою словосполучення *underrepresented minorities*. Про існування проблеми расової дискримінації в США свідчить різке зростання кількості судових позовів робітників та службовців з приводу расової дискримінації. Такі позови навіть отримали власну назву – *racial-harassment suits*.

Більшість чорношкірих мешканців Нью-Йорка, наприклад, змушені звертатися за кредитом до фірм, що беруть дуже високий відсоток, оскільки «нормальні» банки відмовляють їм у позиці. Такі фірми одержали найменування *sub-prime lenders*, а практика відмови представникам етнічних меншин у кредитах на звичайних умовах позначається словом *redlining*. Активісти «чорного руху» створили термін *neo-slaver* для характеристики сучасного становища негрів, «існування рабства в іншій формі, коли вся влада належить білим». Дотепер на території США діє «правило однієї краплі (*one-drop rule*), тобто найменша домішка «африканської крові» дає підставу відносити громадянина США до категорії «чорношкірого».

Стрімкими темпами у світі проходить процес глобалізації, який розподілив світову спільноту на два табори. Оскільки на політичній арені світу лідирує США, процеси глобалізації багато в чому ототожнюють із процесами американізації. Так, підприємства швидкої їжі, які є одним із невід'ємних атрибутів сучасної американської культури, перетворилися на символ цього процесу. Саме в цьому зв'язку можна розглядати і функціонування нового дієслова *McDonaldize*. Схожий за семантикою новотвір *Coca-Colanization* позначає розповсюдження Західного (особливо американського) образу життя в світі.

Недивно, що таке явище як глобалізація викликає негативну реакцію багатьох людей. Так, зародився рух «антиглобалізації» (*antiglobalization*). Кількість людей, що протестують проти негативних наслідків цієї тенденції розвитку економіки, постійно зростає. На їх позначення широко вживалися такі слова як *antiglobalist*, *globophobe*, *globoprotester*, *globalifobico*. Іншими синонімами даного руху є такі одиниці, як *de-globalisation* та *earth democracy*. У свідомості антиглобалістів глобалізація нерозривна зв'язана із корпораціями, тому вони називають свій рух «антикорпоративним активізмом» — *anti-corporate activism*. Цілком природно, що в зв'язку з глобалізацією спостерігається висока дериваційна-синтагматична активність лексеми *global*. Було утворено такі одиниці як *globality*, *globalize*, *global corporation*, *global villager*. Відзначимо також, що фрагменти слова *global* (*glob*, *globo*) перетворюються, по суті, на префіксальний словотворчий елемент, що входить до складу таких інновацій, як *globesity*, *globitarian*, *globoboss*, *globocop*, *globocrat*, *globoprotester*.

В умовах глобалізації особливо важливими стають поняття «супердержава», «країна, що має значний вплив на світові процеси». Так, для позначення «супердержави» створюється неологізм *hyperpower*, який нерідко заміняє слово *superpower*. Частковим синонімом цього слова виступає і нове словосполучення *monster country*, яке позначає величезну за територією і населенням країну, особливо таку, що має суттєвий економічний, політичний і культурний вплив на інші держави.

Таким чином, можемо дійти **висновку**, що найбільш продуктивними сферами виявились «тероризм» та «дискримінація». Саме у рамках цих понять було утворено найбільшу кількість новотворів. Така тенденція викликана подіями, що пов'язані з міжнародним тероризмом ХХ – ХХІ століть й оголошеною йому війною. Щодо «дискримінації», то тут відіграв важливу роль концепт «американська мрія», який складається з кількох понять, таких, як можливість досягти соціальних висот будь-якій людині, незалежно від походження, та рівність. Однак здійснення «американської мрії» відбувається в умовах співіснування різних расових і етнічних груп, і в умовах мультикультуралізму, що і викликає певні суперечності. Ці дві сфери не втрачають своєї актуальності і сьогодні, а тому потребують особливої уваги науковців.

Перспективною подальших досліджень вважаємо виявлення синергетичних параметрів новотворів суспільно-політичної сфери англійської мови.

Література

- Зацний Ю. А. Неологізми англійської мови 80-90 років ХХ століття / Ю. А. Зацний. – Запоріжжя : РА "Тандем-У", 1997. – 396 с.
- Козьмик Г. О. Актуальні проблеми вивчення неології [Електронний ресурс] / Г. О. Козьмик, Т. О. Хейлик. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_gn/2008_1/files/GN108_22.pdf
- Левицький А. Е. Актуальні проблеми розвитку неології (на матеріалі сучасної англійської мови) / А. Е. Левицький // Вісник Житомирського державного університету. – 2005. – Вип. 23. – С. 16-21.
- Махачашвілі Р. К. Лінгвофілософські параметри інновацій англійської мови в техносфері сучасного буття : монографія / Р. К. Махачашвілі. – Запоріжжя : ЗНУ, 2008. – 204 с.
- Муравлева Н. В. Лексические инновации общественно-политического содержания в современном немецком языке : автореф. дис... канд. филол. наук : 10.02.04 / Н. В. Муравлева. – Калинин, 1978. – 16 с.
- Никитченко Н. С. Семантические неологизмы русского языка последних десятилетий (на материале словарей новых слов) : автореф. дис... канд. филол. наук : 10.02.04 / Н. С. Никитченко. – Л., 1985. – 22 с.
- Ретунская М. С. Английское окказиональное словообразование : На материале имен существительных и прилагательных : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / М. С. Ретунская. — Горький, 1974. – 21 с.
- Семенчук А. Б. Інноваційні засоби об'єктивації концепту тероризм (на матеріалі англійської мови) : дис... канд. філол. наук : 10.02.04 / А. Б. Семенчук. – Запоріжжя, 2010. – 273 с.
- Сенько Е. В. Теоретические основы неологии / Е. В. Сенько. – Владикавказ : СОГУ, 2001. – 135 с.
- Янков А. В. Семантичні процеси та семантичні неологізми в американському варіанті англійської мови / А. В. Янков // Іноземна філологія. – Львів, 2004. – Вип. 113. – С. 106-113.

УДК: 177:81'22

ДЕРЕВ'ЯНКО Ю. М.

(Запорізький національний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКЕТУ ЯК ЗНАКОВОЇ СИСТЕМИ

У статті розглядається етикет як семіотичне утворення, проаналізовано етикетний знак як його основну одиницю. Акцентовано увагу на формі та змісті знака як двох його нероздільних та взаємообумовлених сторін. Розглянуто основні аспекти змісту етикетного знака. Окреслено властивості етикетного знака.

Ключові слова: етикетний знак, форма та зміст знака, вербальна/невербальна етикетна формула, предметний/смісловий/експресивний аспект значення змісту знака, ритуал.

Дерев'янку Ю. М. Особенности этикета как знаковой системы. В статье рассматривается этикет как семиотическое образование, проанализирован этикетный знак как его основная единица. Акцентировано внимание на форме и содержании знака в виде двух его неразделимых и взаимообусловленных сторон. Рассмотрены основные аспекты содержания этикетного знака, определены его главные свойства.

Ключевые слова: этикетный знак, форма и содержание знака, вербальная/невербальная этикетная формула, предметный/смысловой/экспрессивный аспект значения содержания знака, ритуал.

Derevianko Yu. M. Peculiarities of Etiquette as a Sign System. The article deals with etiquette as semiotic formation. Etiquette sign is analyzed as its basic unit. The attention is focused on the two inseparable and interdependent sides of the sign: the signifier and the signified. The sign is considered as having different meanings. It is also outlined the properties of the etiquette sign.

Etiquette sign as a unit of complex sign system, acts as a representative of another object (courtesy, attitude) and is used to transmit certain information to the recipient, who decodes it. The sign operates in the sign situation, provided sufficient cultural competence of communicants. Despite the fact that the signifier of the sign may have several options for the signified or may not be suitable for etiquette situation, success of the sign interpretation depends on the purpose, mood or personal qualities of the addressee.

The meanings of the etiquette sign are denotative, connotative and expressive.

The denotative meaning is culturally conditioned. The signifier in different cultures can express something different or opposite, which is evident in the process of intercultural communication. Variation of the signified depends on the cultural identity and the circumstances or context of communication that affects the connotative meaning of the sign.

Expressive meaning of the etiquette sign is defined by addressant's emotions and suprasegmental coding when he uses a sign in a particular context. The frequency of use of etiquette sign also affects the signified. The high frequency of the sign use leads to changes in meaning or loss of a certain meaning.

Verbal and nonverbal signs are defined among the types of etiquette signs. The type of modality distinguishes optic, auditory, tactile signs. The complementarity and interchangeability of different (verbal and nonverbal) etiquette signs reveals their important properties. The main properties of the sign are: compactness, intentionality, systemacy and selectivity.

The article states that any sign etiquette situation is associated with the ritual. The degree of obligation of ritual performance depends on the rules adopted in specific areas of communication. Breaking the rules of ceremony is much more social disapproval than breach of etiquette in everyday life.

Key words: etiquette sign, the signifier and the signified, verbal/ non-verbal etiquette formula, denotative/ connotative/ expressive meanings, ritual.

Результатом тривалого процесу становлення взаємин між людьми є сформовані норми